

Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.134
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Улибін Віталій Анатолійович, 1990 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2019 році Київський університет імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Журналістика», виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Журналістика».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.134 Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, від 29 травня 2026 року № 417, у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради:

ЗРАЖЕВСЬКА Ніна Іванівна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, професор кафедри міжнародної журналістики Факультету журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Рецензент:

СТОЛЯРЧУК Олеся Анатоліївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Офіційні опоненти:

ТИМОШИК Микола Степанович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю Факультету PR, журналістики та інформаційної політики Київського національного університету культури і мистецтв;

ДВОРЯНИН Парасковія Ярославівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення Факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка;

КОДАЦЬКА Наталя Олександрівна, кандидат соціологічних наук,

стихають, міждержавні конфлікти і війни, що несли й несуть руйнування не лише житла, а й людських доль. Варто згадати тут багаторічні воєнні баталії між балканськими країнами, перманентні війни на Близькому Сході, Кавказі.

Якщо дисертант цікавився цією проблематикою в ширшому контексті, хотілося б почути відповіді на такі запитання:

а) що спільного і що відмінного в порівнянні з українськими реаліями проглядається зі шпальт тамтешніх газет, теле- радіо каналів, мережевих видань у конкретиці побутування норм професійної етики журналістів тих країн?

б) що повчального могли б узяти українські журналісти від своїх зарубіжних колег у схожих ситуаціях, а від чого б відмовилися?

2. Проведений автором дисертації експеримент із експертним опитуванням респондентів-журналістів, які мають досвід роботи в українських медіа за умов дії воєнного стану виводить на проблематику діяльності Національної спілки журналістів України та Комісії з журналістської етики. Остання є органом саморегуляції роботи журналістів та редакцій в Україні, головне завдання якого – сприяння дотриманню професійних етичних стандартів в українських медіа та формуванню запиту суспільства на якісну журналістику. На нашу думку, доцільно було б у третьому розділі використати напрацювання цієї комісії, які торкаються розгляду конфліктних ситуацій з воєнної тематики.

3. Одна із тривожних тенденцій сучасної національної журналістики - суржикізація мовлення та латинізація наукової термінології, що прийшли на зміну тотальній русифікації. Стало модним не перекладати англomовні терміни, а настійливо уводити мовні покручі не лише в наукові статті, а й дисертації. «Прописавшись» раз там, вони стають своєрідним прикладом для наслідування молодими дослідниками. Так з'явилися в нас у статусі майже «узаконені» стендапи, чати, онлайн, імейли, івенти, копірайтери, брендологи.

Не уник спокуси ствердження латинізації в національній термінології і автор цієї дисертації. В тексті часто зустрічаються такі мовні покручі як фактчек, фактчекінг, кейс. Притому без тлумачення їхньої етимології. Колись правилом у дисертаціях було не перекладати російськомовні цитати українською. Тепер,

схоже, це правило поширює на кальковані латинізми.

Тут доречно згадати зусилля покійної професорки Ірини Фаріон, яка закликала колег давати бій мовним покручам в українській науці, створивши й видавши унікальну авторську монографію-словник під назвою «Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті». У цій книзі вона досліджує зростання популярності англіцизмів у сучасній українській мові та пропонує до кожного запозиченого слова український відповідник.

ДВОРЯНИН Парасковія Ярославівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення Факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, зауваження та побажання.

1. Об'єктом дослідження автор визначає «журналістську етику в умовах дії воєнного стану», а предметом — «механізми дотримання/порушення вимог професійної журналістської етики в Україні під час роботи з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або стали свідками чи жертвами воєнних злочинів». Об'єкт сформульовано надто широко: журналістська етика в умовах воєнного стану охоплює значно більше питань, аніж власне робота з тими, хто постраждав від воєнних злочинів, на якій зосереджено дослідження. Доцільно було б конкретизувати об'єкт, увиразнивши його співвіднесеність із заявленою темою та предметом.

2. Емпіричну базу контент-аналізу становлять 17 оригінальних матеріалів (кейсів) українських медіа. Попри ґрунтовність якісного аналізу окремих кейсів, така кількість видається відносно обмеженою, щоб робити узагальнення про системні порушення у практиці українських медіа. Варто було б пояснити, за якими критеріями та принципами автор добирав саме ці кейси й конкретні видання, а також обґрунтувати співвідношення загальнонаціональних і регіональних медіа у вибірці.

3. Для інтерпретації результатів експертного опитування частково застосовано інструменти штучного інтелекту, зокрема мовну модель ChatGPT. Хоча автор коректно окреслює допоміжну роль цих інструментів, доцільно було

б зазначити, які саме етапи опрацювання даних здійснювалися за їх участю та як забезпечувалися верифікація й відтворюваність результатів. Це питання набуває методологічної ваги з огляду на новизну використання таких інструментів в академічних дослідженнях.

4. Автор обґрунтовує необхідність розширення чинного Кодексу етики українського журналіста положеннями щодо психологічної чутливості, травмочутливої комунікації та безпекових аспектів. Було б доречніше сформулювати запропоновані доповнення як конкретні редакції відповідних статей чи пунктів Кодексу.

5. Запропонована «Модель ухвалення етичного рішення» та семиетапний алгоритм проведення інтерв'ю становлять вагомий практичний результат. Водночас виникає запитання щодо їх апробації: чи перевірялися ці інструменти в реальній редакційній практиці, чи проходили експертне оцінювання журналістами-практиками? Емпірична перевірка дієвості моделі суттєво посилила б її прикладну переконливість.

6. Дисертант ґрунтовно аналізує міжнародний досвід «trauma-informed journalism», етики турботи та мінімізації шкоди. Доречно було б чіткіше окреслити, які саме елементи редакційних кодексів інших країн можуть бути безпосередньо адаптовані до українського контексту, а які потребують суттєвого переосмислення з огляду на безпрецедентний характер повномасштабної війни, на що автор слушно вказує, проте без достатньої конкретизації.

КОДАЦЬКА Наталя Олександрівна, кандидат соціологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики Факультету управління Університету митної справи та фінансів, зауваження та побажання.

1. Методика контент-аналізу потребує більшої процедурної деталізації. У роботі зазначено, що емпіричну базу становлять 17 оригінальних матеріалів українських медіа та похідні від них поширення, репости, коментарі тощо. Водночас варто було б чіткіше окреслити логіку добору саме цих кейсів, часові межі, критерії включення і виключення матеріалів, процедуру кодування,

одиниці аналізу, категоріальну матрицю та спосіб перевірки надійності кодування.

2. Застосування Інтерпретативного феноменологічного аналізу (ІРА) потребує методологічного уточнення. ІРА традиційно орієнтований на глибинне вивчення невеликих, гомогенних вибірок. У дисертації цей підхід використано для розроблення анкети та інтерпретації даних, однак доцільно було б докладніше пояснити, які саме процедури ІРА було адаптовано, до яких типів відповідей вони застосовувалися і як їх поєднано з кількісним аналізом.

3. Кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта r -Пірсона на рівні достовірності $p \leq 0,01$ потребує ширшого опису. З огляду на те, що частина даних отримана за шкалою Лайкерта, а основний масив - за шестипозиційним семантичним диференціалом, бажано було б пояснити, як перевірялися припущення щодо застосування саме Пірсонового коефіцієнта, а також чи розглядалися альтернативні непараметричні підходи, наприклад коефіцієнт Спірмена.

4. У роботі коректно зазначено про допоміжне використання інструментів штучного інтелекту. Однак у методологічному розділі варто було б ширше розкрити процедури контролю за таким використанням: чи оброблялися відкриті відповіді респондентів, яким чином перевірялися запропоновані алгоритмом редакційні формулювання, які межі було встановлено між технічним структуруванням і науковою інтерпретацією.

5. Автор активно використовує поняття «жертви воєнних злочинів», «постраждали», «свідки», «очевидці кризових подій». Проте, варто було б чіткіше розмежувати ці категорії, адже вони мають різні правові, психологічні та етичні статуси. Таке розмежування посилило б точність рекомендацій щодо інтерв'ювання, згоди на публікацію, анонімізації та ризиків безпеки.

6. Порівняння українських і міжнародних стандартів є важливим, однак його можна було б поглибити через системнішу класифікацію міжнародних протоколів травмачутливої журналістики, стандартів документування насильства, правил роботи з візуальним контентом і рекомендацій щодо безпеки джерел. Це дозволило б точніше визначити, які

елементи міжнародного досвіду можуть бути адаптовані до українського контексту, а які потребують обережного застосування.

ЗРАЖЕВСЬКА Ніна Іванівна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, професор кафедри міжнародної журналістики Факультету журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, побажання.

1. Я добре знаю цю дисертацію, адже була однією з перших експерток на початковому етапі її розгляду. Я мала можливість спостерігати, як поступово вдосконалювалася робота, як працював дисертант, як Віталій Анатолійович ретельно опрацьовував усі зауваження та вносив відповідні правки. Ми постійно були на зв'язку, і сьогодні я бачу перед собою завершену дисертацію — унікальну, надзвичайно своєчасну, важливу, глибоку і, не побоюся цього слова, дуже людяну.

У сучасних умовах питання професійної етики в роботі із жертвами воєнних злочинів набуває особливої актуальності та значення. Важливо, що ця робота містить не лише ґрунтовні теоретичні міркування. Її практична частина та запропоновані автором рекомендації є надзвичайно цінними, особливо сьогодні, в умовах війни в Україні.

У дисертації відчувається не лише науковий інтерес, а й глибока громадянська відповідальність, що також виразно характеризує цю працю. У час, коли наша країна переживає надзвичайно складні випробування, саме такі дослідження, на мою думку, допомагають переосмислювати професійні стандарти та зміцнювати довіру до журналістики.

Сьогодні ми бачимо перед собою вже сформованого молодого науковця, який має власне бачення розвитку сучасної журналістики. І це надзвичайно тішить.

Мені дуже приємно сьогодні головувати на цьому захисті. Я підтримую висновки та зауваження всіх рецензентів і опонентів. Вважаю, що відповіді дисертанта були слухними, упевненими й переконливими.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.134 присуджує Улибіну Віталію Анатолійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.134

Ніна Зражевська